

DOI: 10.25140/2411-5215-2021-4(28)-52-60

УДК 330.34(477):314.15

JEL Classification: E220; E240; J600

Світлана Повна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та державної служби

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: svitlanapovna@gmail.com. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0654-9868>ResearcherID: [G-9355-2016](https://orcid.org/0000-0002-0654-9868)**Марина Рудяк**

аспірантка

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: kochubei.m@gmail.com**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ
ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР МІГРАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ**

У статті досліджено вплив соціально-економічного розвитку України на міграційні процеси. На основі аналізу показників динаміки соціально-економічного розвитку визначено, що занадто низький рівень інвестування економіки призводить до таких соціальних проблем, як відсутність робочих місць та зростання безробіття. Соціальні та економічні проблеми мають витоком недосконалість інституційного середовища. У результаті дослідження дійшли таких основних висновків: 1) економіка України перебуває на дуже низькому рівні, що навряд чи зробить Україну привабливою для повернення трудових мігрантів найближчим часом; 2) розвинені навички високого рівня населення разом зі слабкими можливостями інституційного середовища можуть додати нестабільності в міграційні процеси; 3) вплив на міграційні процеси є комплексним та складним питанням, що зачіпає основи організації держави.

Ключові слова: міграція; безробіття; економічний розвиток; інвестиції; інститути; Глобальний індекс приваблювання талантів.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 22.

Постановка проблеми. Трудова міграція є одним з аспектів глобалізації, що забезпечує можливості більш розвинутих країн економити на вартості робочої сили (та досягати нижчої собівартості продукції), а менш розвинених – долучатися до сучасних технологій [11]. За розрахунками Світового банку, міграція здатна забезпечити більше переваг для економік країн, ніж міжнародна торгівля: зростання чисельності мігрантів на 8 % до 2025 р. у порівнянні з 2000 р. забезпечить збільшення доходу світової економіки на 0,6 %, зокрема в розвинених країнах – на 0,4 %, у тих, що розвиваються, – на 1,8 %. Тобто міграція прискорює глобальний економічний розвиток та сприяє скороченню розриву між багатими та бідними країнами, перерозподіляючи глобальне багатство [12, с. 21]. Водночас існує підхід, який доводить, що зростання міграції є проблемою, і до цих процесів треба ставитися з обережністю [22, с. 239]. На думку Е. Лібанової, навпаки, міграція не є проблемою, яка потребує вирішення, вона є реальністю, на яку слід зважати та яку необхідно впорядковувати [11]. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), частка мігрантів у населенні світу постійно зростає і на 2019 р. становила 3,5 % (272 млн осіб), або 1 з 30 осіб серед усього населення світу [5]. У 2020 р. кількість мігрантів у світі продовжує зростати та становила 281 млн осіб [13].

Міжнародна міграція здебільшого виникає за наявності значної диференціації в рівнях економічного розвитку й темпах природного приросту населення у країнах-донорах та реципієнтах робочої сили. Географічними центрами міграції є найбільш економічно розвинуті країни (США, Канада, Австралія, західноєвропейські країни), а також країни, які мають бурхливе економічне зростання через високі прибутки від продажу нафти (Бахрейн, Кувейт, Катар, Саудівська Аравія, ОАЕ) [9, с. 457].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем міграції присвячені публікації, насамперед Міжнародної організації з міграції [5; 13], а також таких авторів, як Chamі R., Fullenkamp C., Jahjah S. [1], Дем'янчук Ю. [8], Зв'язна Т. [9], Лібанова Е. [10; 11], Риндзак О. [18], Червінська Л. [22] та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. У цьому дослідженні з'ясовано, які фактори соціально-економічного розвитку впливають на міграційні тенденції в Україні.

Мета статті. Мета статті полягає в аналізі соціально-економічних факторів, які впливають на високий рівень міграційних процесів в Україні.

Виклад основного матеріалу. За даними Департаменту економічних і соціальних питань ООН, у 2000 р. Україна посідала п'яте місце у світі за кількістю населення, яке емігрувало за її межі. У 2017-2019 рр. вона опустилася на восьму сходинку, але не за рахунок скорочення чисельності мігрантів, а через значне зростання міграційних потоків з Бангладеш, Сирії та Пакистану. Станом на 2017-2019 рр. сукупна чисельність емігрантів – вихідців з України становила 5,9 млн осіб, третина з яких мала базову або повну вищу освіту. Значні еміграційні потоки та їх слабка урегульованість призводять до «вимивання» найціннішого людського потенціалу за межі країни, що веде до демографічних втрат, спричиняє багато соціальних, економічних проблем окремих регіонів – донорів робочої сили та держави загалом [5; 18].

Однак Україна є також приймаючою країною для приблизно 500 тис. осіб. І якщо понад 440 тис. осіб мають врегульоване проживання, то неврегульоване становище мають приблизно 37-61 тис. осіб [13]. Для використання потенціалу людської мобільності, на думку МОМ, необхідна розробка продуманої законодавчої бази, що дозволить краще захистити інтереси мігрантів, а також буде піклуватися про можливість кращої соціально-економічної реінтеграції мігрантів у їхні місцеві громади [13]. Так, наприклад, за даними МОМ, 40 % працюючих за кордоном українців мають неофіційну зайнятість.

Масова робота українців за кордоном має як позитивні, так і негативні наслідки. Серед позитивних: надходження валюти, підвищення рівня життя великої групи населення, зменшення тиску на ринку праці, засвоєння норм демократичного суспільства, ринкової свідомості тощо. За даними НБУ, у 2020 р. [13], як і у 2019 р., обсяг грошових переказів мігрантів становив приблизно 12 млрд дол. Цей показник стабільно перевищує 10 % ВВП та втричі – прямі іноземні інвестиції [11]. Важливість збереження грошових переказів мігрантів як антикризового стабілізатора доходу зауважили експерти МВФ [1; 8]. З іншого боку, масовий від'їзд людей у віці до 40 років посилює депопуляцію, загострює проблеми старіння населення та пенсійного забезпечення, створює проблеми економічного розвитку через нестачу кваліфікованих працівників (в Україні поряд із масштабним безробіттям фіксується незадоволений попит на робочу силу, що обмежує розвиток багатьох підприємств) [11].

Структурні зміни зайнятості населення віддзеркалюють тенденції розвитку економіки України та є чутливими до їх змін, які відображають глибинні процеси суспільного життя, і включають демографічні, соціально-економічні, екологічні, культурні чинники. Так, 27,5 % безробітних серед молоді головною причиною міграції вважають недостатню кількість та якість пропозиції робочих місць, а ще 19,4 % – низьку (часто неофіційну) заробітну плату. Такі великі частки безробітних із конкурентним людським потенціалом свідчать про суттєві економічні проблеми та неналежну здатність держави щодо інвестування у створення якісних робочих місць для молоді [12, с. 23].

Працівники зазвичай мігрують туди, де є вищими доходи та наявні робочі місця, у свою чергу, такі фактори створюються завдяки інвестиціям та економічному розвитку. Дослідимо основні показники соціально-економічного розвитку (табл. 1).

Отже, розрахунки показують, що дуже важко говорити про розвиток соціально-економічних процесів в Україні. У 2020 р. зростає тиск на ринок праці, кількість безробітних збільшилася більше ніж на 1 % у порівнянні як з 2019 р., так і з 2015 р., при тому що чисельність наявного населення, а також кількість робочої сили постійно зменшуються.

Таблиця 1

Динаміка соціально-економічного розвитку України

Показники	2015	2019	2020	2020/ 2015, %	2020/ 2019, %
<i>Соціальний розвиток</i>					
Чисельність наявного населення, млн.	42,9	42,2	41,9	-2,3	-1
Робоча сила, тис. осіб	18097,9	18066,0	17589,5	-2,8	-2,6
Зайняті, тис. осіб	16443,2	16578,3	15915,3	-3,2	-4,0
Безробітні, тис. осіб	1654,7	1487,7	1674,2	+1,2	+1,1
Питома вага зайнятих у робочій силі, %	90,9	91,8	90,5	-0,4	-1,3
Питома вага безробітних у робочій силі, %	9,1	8,2	9,5	+0,4	+1,3
Питома вага робочої сили в чисельності наявного населення, %	38,3	39,3	42,5	+4,2	+3,2
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн	4195	10497	11591	+276	+10,4
<i>Економічний розвиток</i>					
Капітальні інвестиції, млрд грн	273,116	623,979	508,217	+186	-18,6
ВВП, млрд грн	1988,5	3977,2	4194,1	+210,9	+5,5
Питома вага капітальних інвестицій у ВВП, %	13,7	15,7	12,1	-1,6	-3,6
Ступінь зносу основних засобів, %	60,1	56,9	58,5	-1,6	+1,6

Джерело: [7; 19; 20].

Темпи зростання середньої заробітної плати суттєво вищі за темпи зростання ВВП. З одного боку, це свідчить про покращення соціального забезпечення населення (хоча заробітна плата у 2020 р. є приблизно на рівні 420 дол. США, що суттєво нижче за сусідні країни). На думку Е. Лібанової, якщо в Україні не з'являться чисельні вакансії із заробітною платою на рівні 70-75 % від тієї, що можуть отримувати наші працівники за кордоном, масштаби виїзду можуть збільшитись [11]. Але з іншого боку, тенденція випереджаючого зростання заробітних плат викликає суттєве додаткове навантаження на економіку. І якщо ВВП у номінальних цінах зріс у 2020 р. у порівнянні з 2019 р. на 5 %, то в цінах 2019 р. ВВП-2020 становить лише 3818,5 млрд грн [7], тобто насправді цей показник зменшився на 4 % за рік.

У цьому контексті варто розглянути питання про чинники ефективності економіки, оскільки сусідні європейські держави мають ціни (і відповідно, собівартість) продуктів загального вжитку часто дешевше, ніж в Україні, при тому, що рівень заробітних плат у них у декілька разів вищий. І один із таких факторів – це відсутність нового обладнання, що звичайно суттєво впливає на продуктивність праці та якість продукції. Так, темпи приросту капітальних інвестицій у 2015-2020 рр. суттєво нижчі за темпи зростання ВВП, а у 2019-2020 рр. цей показник має від'ємне значення. Показник питомої ваги капітальних інвестицій у ВВП перебуває на рівні 12,1 %, що є критично низьким значенням і запобігає будь-якому економічному розвитку. У порівнянні з нормативними показниками частка капітальних інвестицій у ВВП перебуває на рівні, що нижче тієї норми, яка відповідає країнам із низьким та середнім рівнями розвитку (18-20 %) [14]. Ступінь зносу основних засобів коливається на рівні 60 % протягом 2015-2020 рр., що свідчить про застарілість основних засобів в Україні і про потребу у значних інвестиціях уже досить тривалий час.

Додатковим чинником неефективності економіки є «ефект ресурсного прокляття» [15], який починає яскраво себе проявляти при сировинній орієнтації економіки та відсутності розвитку підприємств обробної промисловості. Він, у свою чергу, пов'язаний із розвитком проблем корупції, що «здійснює вплив на економічну стабільність громадян та їх усталені моральні принципи» [16]. Мала додана вартість, що продукується в

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

українській економіці, на думку О. Бородині [6], пов'язана з недосконалостями податкової системи через порушення головного принципу конкуренції – рівні умови для всіх учасників ринку, коли існування спрощеної системи оподаткування не дозволяє податківцям відслідкувати ланцюги походження і продажу товарів, при цьому нерівна конкуренція знищує заводи та фабрики в Україні.

Можна констатувати факт дуже низького рівня розвитку економіки України, що напевно чи в найближчому майбутньому зробить Україну привабливою для повернення своїх заробітчан. Водночас європейський досвід підтверджує, що покращення ситуації у сфері захисту прав людини та загального економічного становища країни – донора робочої сили автоматично сприяє поверненню трудових мігрантів на Батьківщину [18, с. 80]. На рис. 1 систематизовано соціально-економічні показники, які мають вплив на стан міграції в Україні.

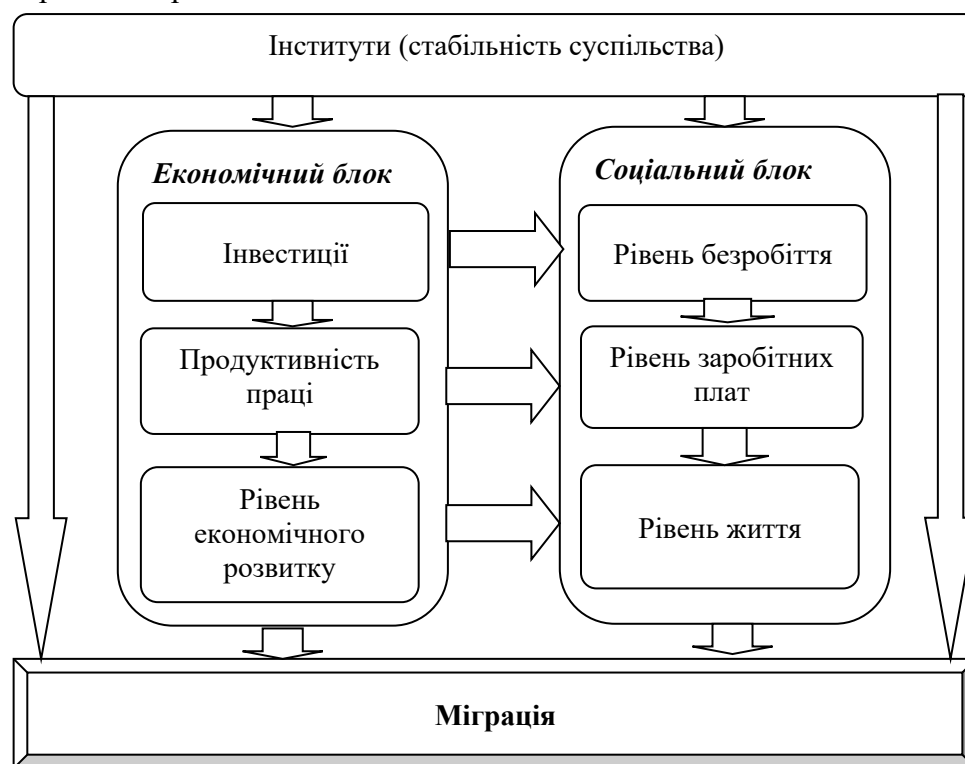

Рис. 1. Зв'язок соціальних та економічних показників з міграцією

Джерело: розроблено авторами.

Переважно інститути, які мають забезпечити стабільність суспільства, є базовим фактором, який впливає як на економічні, так і на соціальні процеси (що, у свою чергу, впливають на міграційні наміри населення). Але в парі економічний – соціальний блоки, на наше переконання, визначальний вплив має саме економічний блок, який через своє функціонування забезпечує наявність ресурсів для пристойного рівня життя населення.

Частина населення України вже працює на закордонні компанії, при цьому живе в Україні та платить податки. Зміна ними місця країни проживання не буде для них означати суттєвої зміни змісту роботи. Для того щоб залишитися в країні й надалі, вони потребують створення якісної соціальної інфраструктури та дружньої державної політики. Ці твердження підкріплюються аналізом місця України за Глобальним індексом приваблювання талантів (табл. 2).

У Глобальному індексі приваблювання талантів Україна посідає приблизно середню позицію серед досліджених країн. Серед найслабших позицій України можна виділити регуляторне середовище та зовнішню відкритість щодо залучення бізнесу та лю-

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

дей, а серед найсильніших – навички високого рівня та формальну освіту. Причому з таких позицій, як збереження, професійні й технічні навички, глобальні знання навички, Україна має вищий рівень, ніж у країн з аналогічним рівнем доходу. Отже, розвинені навички високого рівня населення поряд зі слабкими можливостями інституційного середовища можуть додати нестабільності в міграційних процесах, а саме збільшити відтік населення у випадку подальших його негативних очікувань щодо розвитку політичної системи, системи освіти, охорони здоров'я, охорони прав тощо.

Таблиця 2

Основні показники України за Глобальним індексом приваблювання талантів

Найменування показника	Показник України, бали			Місце України		
	2018	2019	2020	2018 (із 119 країн)	2019 (із 125 країн)	2020 (із 132 країн)
Загальний показник	41,5	39,41	41,47	61	63	66
<i>1. Можливості</i>	38,67	39,79	40,72	99	96	94
1.1. Регуляторне середовище	26,57	28,86	31,91	115	118	115
1.2. Ринкове середовище	39,69	43,71	48,89	87	75	70
1.3. Бізнесове та трудове середовище	49,77	46,79	41,36	80	83	81
<i>2. Приваблювання</i>	33,84	34,45	43,64	98	105	93
2.1. Зовнішня відкритість (залучення бізнесу, людей)	26,35	26,04	34,01	96	109	98
2.2. Внутрішня відкритість (соціальна інклюзія, гендерна рівність)	41,33	42,87	53,27	93	93	84
<i>3. Зростання</i>	38,45	36,00	37,70	66	68	68
3.1. Формальна освіта	40,09	37,74	33,83	39	45	48
3.2. Навчання протягом життя	30,12	30,39	36,78	99	94	87
3.3. Доступ до можливостей зростання	45,15	39,87	42,50	67	66	87
<i>4. Збереження</i>	52,44	46,17	45,07	58	66	73
4.1. Стійкість (пенсійна система, соціальний захист)	37,17	35,70	34,48	65	71	87
4.2. Стиль життя	67,71	56,65	55,67	51	66	66
<i>5. Професійні і технічні навички</i>	49,30	45,75	46,82	44	45	56
5.1. Навички середнього рівня	34,65	41,09	40,65	63	59	63
5.2. Працевлаштування	63,95	50,41	53,00	36	44	52
<i>6. Глобальні знання навички</i>	36,27	34,27	34,83	42	37	46
6.1. Навички високого рівня	48,53	49,65	50,36	24	24	26
6.2. Вплив талантів	24,01	18,89	19,30	64	63	73

Джерело: сформовано авторами за [2-4].

Так, багато конкурентоспроможних українців визначає свої перспективи виїзду не лише за станом особистого життя, а за загальною негативною оцінкою ситуації в країні, що є передумовою для формування настроїв на постійну еміграцію. Тому для реалізації політики недопущення подальшої масової еміграції необхідно надати чітку перспективу в Україні [11]. Велика частина українців (60-70 %) традиційно вважає неправильним економічний, соціальний та політичний рух країни [10]. Умови життя (якість доріг, благоустрій поселень, налаштування місць відпочинку) не сприяють зниженню міграції [10]. За даними соціологічної групи «Рейтинг», основними мотивами еміграції українців у 2019-2020 рр. були: 1) задоволення мінімальних потреб власної сім'ї – 45-50 %; 2) самореалізація та нові можливості – 23-27 %; 3) відсутність перспектив в Україні – 17-25 % [21]. Отже, економічні фактори є мотивом лише для половини опитаних, інша половина орієнтована на пошук кращих можливостей для життя та самореалізації, яких не можна знайти в Україні.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Завдання створення сприятливих умов для утримання фахівців є надзвичайно актуальною для України, у тому числі для її інноваційного розвитку, і включає багато питань соціального характеру, а саме: якості правосуддя, особистої безпеки, охорони здоров'я, освіти, екології, інфраструктури, контрактної армії, доступності споживчих кредитів, монополізації ринків (що впливає на вартість життя) та багато інших [17]. Вплив на міграційні процеси є комплексним та складним питанням, що зачіпає основи організації держави (рис. 2).

Рис. 2. Інституційні фактори, що впливають на міграційні процеси
Джерело: складено за матеріалами [17].

Отже, необхідні зміни в багатьох компонентах моделі державної політики, пов'язаної з поліпшенням інституційного середовища, спрямованого на створення сприятливих умов для інвестування та розвитку економіки, що забезпечить зростання пропозиції робочих місць із високим рівнем оплати праці [12, с. 31].

Для повернення трудових мігрантів на Батьківщину позитивними є встановлення пільг з кредитування, консультації та допомога щодо ведення бухгалтерії. Створення власної справи може стати альтернативою трудовій міграції. Після тривалого перебування за кордоном мігранти постають перед різноманітними проблемами та потребують допомоги в оформленні зароблених за кордоном пенсій, відновленні та визнанні документів, працевлаштуванні, підтвердженні результатів неформальної професійної освіти, що відбулася за кордоном тощо. Ті, хто накопичив вагомі кошти, можуть задуматися щодо вкладення їх у власну справу в Україні, але це потребує адекватних дій влади, а саме кредитної та консультаційної підтримки. Ефективна допомога може стати стимулом повернутися, а її відсутність, навпаки, створить умови для того, щоб назавжди залишитися за кордоном [11].

Висновки і пропозиції. У результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1) можна констатувати факт перебування економіки України на дуже низькому рівні розвитку, який навряд чи в найближчому майбутньому зробить Україну привабливою для повернення своїх заробітчани. Це робить необхідним поліпшення ситуації щодо активізації інвестування реальних проєктів підприємств та відповідно розвитку економіки для запобігання подальших негативних ефектів, пов'язаних з відтоком конкурентоспроможного населення;

2) розвинені навички високого рівня населення поряд зі слабкими можливостями інституційного середовища можуть додати нестабільності в міграційних процесах, а саме збільшити відтік населення у випадку подальших його негативних очікувань щодо

розвитку політичної системи, системи освіти, охорони здоров'я, охорони прав тощо. Це робить необхідним удосконалення державної соціальної політики для запобігання подальших втрат населення, що сьогодні працює в Україні на закордонні компанії, але проживає та платить податки в Україні;

3) вплив на міграційні процеси є комплексним та складним питанням, що зачіпає основи організації держави, а саме проблеми освіти, охорони здоров'я, екології, інфраструктури, контрактної армії, захисту прав, оплати праці тощо.

Список використаних джерел

1. Chami R. Are Immigrant Remittance Flows a Source of Capital for Development? / R. Chami, C. Fullenkamp, S. Jahjah // IMF Staff Papers. – 2005. – Vol. 52, No. 1. – Pp. 55–81.
2. The Global Talent Competitiveness Index 2018. Diversity for Competitiveness [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2018-report.pdf>.
3. The Global Talent Competitiveness Index 2019. Entrepreneurial Talent and Global Competitiveness [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2019-Report.pdf>.
4. The Global Talent Competitiveness Index 2020. Global Talent in the Age of Artificial Intelligence [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2020-report.pdf>.
5. World Migration Report 2020. International Organization for Migration [Electronic resource]. – Accessed mode: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
6. Бородиня О. Чому ФОПам погано? [Електронний ресурс] / О. Бородиня // Ліга. Блоги. – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/oborodynia/article/41441>.
7. Валовой внутрішній продукт України в 2020 г. [Електронний ресурс] / Минфин. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/2020>.
8. Дем'янчук Ю. І. Міжнародні приватні трансферти як циклічний чинник в економіці України [Електронний ресурс] / Ю. І. Дем'янчук // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 3-4. – С. 23-27. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48216/07-Demyanchuk.pdf?sequence=1>.
9. Звьоздная Т. М. Регулювання міграційної політики у США [Електронний ресурс] / Т. М. Звьоздная // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – № 2. – С. 457-462. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_65_63.
10. Либанова Э. Сколько нас и почему? [Електронний ресурс] / Э. Либанова // Дзеркало тижня. – 2020. – 22.08.2020. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukraina-1991-2020/skolko-nas-i-pochemu.html>.
11. Либанова Э. Трудовая миграция из Украины: влияние COVID-19 [Електронний ресурс] / Э. Либанова // Дзеркало тижня. – 2020. – 17.06.2020. – Режим доступу: https://zn.ua/SOCIUM/trudovaya-migraciya-iz-ukrainy-vliyanie-covid-19-357783_.html.
12. Оліфіренко Л. Використання ресурсного потенціалу інститутів громадянського суспільства щодо регулювання зайнятості населення та міграційних процесів / Л. Оліфіренко, М. Рудяк // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2020. – № 1(21). – С. 20-37.
13. Плекаючи потенціал людської мобільності в Україні / Міжнародна організація з міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine.iom.int/ua/plekayuchy-potencial-lyudskoyi-mobilnosti-v-ukrayini>.
14. Повна С. Аналіз стану інвестування в Україні як засобу розвитку підприємств та структурних перетворень в економіці / С. Повна // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2020. – № 2 (22). – С. 63-71.
15. Повна С. Вплив рівня забезпеченості ресурсами країни на особливості її інноваційного розвитку / С. Повна // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2021. – № 1(25). – С. 33-44.
16. Попело О. Формування та реалізація антикорупційної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави / О. Попело, Н. Іванова // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2021. – № 3 (27). – С. 29-36.
17. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. №526-р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

18. Риндзак О. Т. Інгібування міграційних втрат людського потенціалу України [Електронний ресурс] / О. Т. Риндзак // Економіка України. – 2019. – № 9-10. – С. 79-91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2019_9-10_7.

19. Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. І. Є. Вернера. – К. : Державна служба статистики України, 2020. – 465 с.

20. Статистичний щорічник України за 2020 рік [Електронний ресурс] / за ред. І. Є. Вернера. – К. : Державна служба статистики України, 2021. – 455 с. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf.

21. Трудовая миграция: сколько украинцев работали за границей в 2019-2021 годах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/obshhestvo/trudovaya-migratsiya-skolko-ukraincev-rabotali-granicej-2019-2021-godax>.

22. Червінська Л. М. Політологічне дослідження міграції: теоретико-методологічні засади / Л. М. Червінська // Вісник Дніпропетровського університету. – 2013. – Т. 20, вип. 23 (3). – С. 237-240.

References

1. Chami, R., Fullenkamp, C., & Jahjah, S. (2005). Are Immigrant Remittance Flows a Source of Capital for Development? *IMF Staff Papers*, 52(1), 55–81.

2. The Global Talent Competitiveness Index 2018. Diversity for Competitiveness. <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2018-report.pdf>.

3. The Global Talent Competitiveness Index 2019. Entrepreneurial Talent and Global Competitiveness. <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2019-Report.pdf>.

4. The Global Talent Competitiveness Index 2020. Global Talent in the Age of Artificial Intelligence. <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2020-report.pdf>.

5. World Migration Report 2020. *International Organization for Migration*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.

6. Borodinya, O. (2021) Pochemu FOPam ploho? [Why are FOPs badly?] *Liha. Blohy – League. Blogs*. <https://blog.liga.net/user/oborodynia/article/41441>.

7. Valovoi vnutrennii produkt Ukrainy v 2020 g. [Gross domestic product of Ukraine in 2020]. *Minfin – Ministry of Finance*. <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/2020>.

8. Demianchuk, Yu.I. (2012). Mizhnarodni pryvatni transferty yak tsyklichnyi chynnyk v ekonomitsi Ukrainy [International private transfers as a cyclical factor in the economy of Ukraine]. *Ekonomichniy chasopys–XXI – Economic Journal–XXI*, (3-4), 23-27. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48216/07-Demyanchuk.pdf?sequence=1>.

9. Zvozdnaia, T.M. (2012). Rehuliuvannia mihratsiinoi polityky u SSHA [Regulation of migration policy in the United States]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual problems of the state and law*, (2), 457-462. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_65_63.

10. Libanova, E. (22.08.2020). Skolko nas i pochemu? [How many of us and why]. *Dzerkalo tyzhnia – Mirror of the week*. <https://zn.ua/ukraina-1991-2020/skolko-nas-i-pochemu.html>.

11. Libanova, E. (17.06.2020). Trudovaya migratsiya iz Ukrainy: vliyanie COVID-19 [Labor migration from Ukraine: the impact of COVID-19]. *Dzerkalo tyzhnia – Mirror of the week*. https://zn.ua/SOCIUM/trudovaya-migratsiya-iz-ukrainy-vliyanie-covid-19-357783_.html.

12. Olifirenko, L., & Rudiak, M. (2020). Vykorystannia resursnoho potentsialu instytutiv hromadianskoho suspilstva shchodo rehuliuvannia zainiatosti naselennia ta mihratsiinykh protsesiv [Using the resource potential of civil society institutions to regulate employment and migration processes]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (1(21)), 20-37.

13. Plekaiuchy potentsial liudskoi mobilnosti v Ukraini [Nurturing the potential of human mobility in Ukraine]. *Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii – International Organization for Migration*. <http://ukraine.iom.int/ua/plekaiuchy-potencial-lyudskoyi-mobilnosti-v-ukraini>.

14. Povna, S. (2020). Analiz stanu investuvannia v Ukraini yak zasobu rozvytku pidpriemstv ta strukturnykh peretvoren v ekonomitsi [Analysis of the state of investment in Ukraine as a means of enterprise development and structural changes in the economy]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (2(22)), 63-71.

15. Povna, S. (2021). Vplyv rivnia zabezpechenosti resursamy krainy na osoblyvosti yii innovatsiynoho rozvytku [The influence of the level of security of the country's resources on the peculiarities of its innovative development]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (1(25)), 33-44.

16. Popelo, O., & Ivanova, N. (2021). Formuvannya ta realizatsiia antykoruptsiinoi polityky v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Formation and implementation of anti-corruption policy in the context of ensuring economic security of the state]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (3(27)), 29-36.
17. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Strategy for the development of innovation for the period up to 2030]. (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>.
18. Ryndzak, O.T. (2019). Inhibuvannya mihratsiinykh vtrat liudskoho potentsialu Ukrainy [Inhibition of migration losses of human potential of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, (9-10), 79-91. http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2019_9-10.
19. Verner, I. (Ed.). (2020). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2019 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2019]*.
20. Verner, I. (Ed.). (2021). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2020 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2020]*. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf.
21. Trudovaya migratsiya: skolko ukraintsev rabotali za granitsey v 2019-2021 godah [Labor migration: how many Ukrainians worked abroad in 2019-2021]. <https://ru.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/obshhestvo/trudovaya-migraciya-skolko-ukraincev-rabotali-grancej-2019-2021-godax>.
22. Chervinska, L.M. (2013). Politolohichne doslidzhennia mihratsii: teoretyko-metodolohichni zasady [Political studies of migration: theoretical and methodological ambush]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu – Bulletin of Dnipropetrovsk University*, 20(23(3)), 237-240.

Отримано 01.12.2021

UDC 330.34(477):314.15

Svitlana Povna

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Management and Public Service
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: svitlanapovna@gmail.com. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-0654-9868>
ResearcherID: [ABA-7025-2021](https://orcid.org/0000-0002-0654-9868)

Rudyak Maryna

PhD Student
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: kochubei.m@gmail.com

SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE AS THE PRIMARY FACTOR OF MIGRATION TRENDS

The article systematizes the positive and negative aspects related to migration processes. Based on the analysis of the dynamics of socio-economic development, it is determined that too low a level of investment in the economy leads to such social problems as lack of jobs and rising unemployment. These processes exacerbate migration trends.

Social and economic problems originate from the imperfection of the institutional environment. The low level of wages in Ukraine is a consequence of problems related to the efficiency of the economy, which includes the deployment of the resource curse through the closure of manufacturing, corruption.

We also analyzed the situation with employees who currently work for foreign countries, this is especially true of the IT sector, but live and pay taxes in Ukraine. They are characterized by high-level skills and high income levels. With negative expectations for the further development of Ukraine's institutional environment, they may join the ranks of migrants.

We came to the following main conclusions: 1) Ukraine's economy has stabilized at a very low level, which is unlikely to make Ukraine attractive for the return of its workers in the near future; 2) developed skills of a high level of the population along with the weak capabilities of the institutional environment can add instability in migration processes; 3) the impact on migration processes is a complex issue that affects the foundations of state organization.

Keywords: migration; unemployment; economic development; investment; institutions; The Global Talent Competitiveness Index.

Fig.: 2. Table: 2. References: 22.